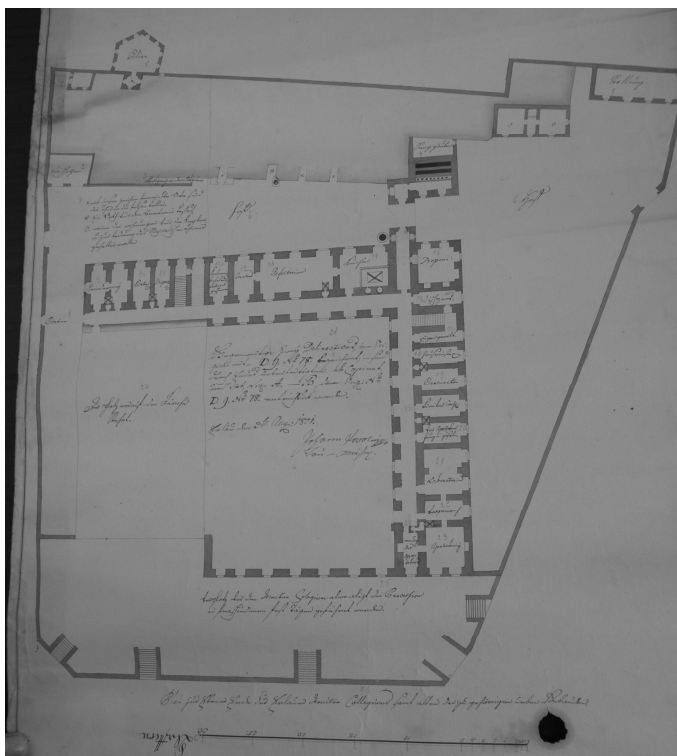

4. A gimnázium második ciszterci korszaka (1802-50)

Az 1801. aug. 3-i dátummal keltezett, Povolni János építőmester által aláírt tervrajz

Ismeretes egy 1801. aug. 3-i dátummal keltezett, Povolni János építőmester által aláírt tervrajz, amely másolat, azaz egy 18. századi, tehát az eredeti jezsuita elképzelést mutathatja be.¹ A térképről leolvasható többek között, hogy a templom és a rendház által határolt udvart eredetileg fallal kívánták lezárni, ami a felosztás miatt már nem készült el. A belső udvarról már csak négy pincebejárat látszik, illetve sétány vezet fel a felső kertés részre. Itt 7 teraszból álló kert van. A rendház előtt, az északi részen kialakított harmadik udvar „északnyugati sarkában van egy istálló, kissé előrébb állt egy – két szobából, középen pitvarból és konyhából álló”² – kétszintes (?) épület, amelyben a kertész lakott. Továbbá ettől kissé előrébb egy harmadik

¹ Juan Cabello: Építéstörténeti kutatási dokumentáció Eger ciszterci rendház három udvara és a telek mögött húzódó nyugati városfalszakasz 2013. 13. A jezsuita rendház 18. századi eredetű tervrajza Povolni János egri építőmester későbbi, más tintával, utólag ráírt feliratával. Földszint, 1801. Heves Megyei Levéltár, A-Copia- D.9. No 78.

² Juan Cabello: u.o. 11.old.

épületrész, amely árnyékszéknek szolgált. A városfal északi bástyáját ekkorra már lényegében lebontották. A déli bástya kerti lakként szolgált, amelyben 1773-ban Zirckler János festő lakott.³ Ez tehát az a terület, amelyet az 1802-ben visszaállított pilis-pásztói apátság ismételt tulajdonba vehetett. Az apátságnak Heves, Külső-Szolnok, Nógrád, Hont, Pozsony vármegyében voltak birtokai, évi jövedelmét kb. 10000 Ft-ra tették, amelyet nem tartottak elégségesnek az egri gimnázium fenntartásához. Az ötfős közösség – Machek Vilmos, Marsalkó Konstantin, Pásztly Rajmund, Partly Bertalan, Roják Ferenc – apátja Schumann Theofil lett 1809-ig. Az ő ideje alatt jelentősebb javításokon estek át az épületek, ehhez kapcsolható a fentiekben ismertetett térkép. Ekkor látták el a templomot és helyiségeit vaspántokkal. 1809-ben a gimnáziumot katonai kórháznak foglalják le, így az osztályokat ideiglenesen a kollégium (rendház) északi szárnyába teszik. Az itt megjelenő járványos betegséget elkapva halt meg Schumann apát.

Dréta Antal
zirci apát (1814-23)

Villax Ferdinánd
zirci apát (1826-57)

Pyrker János
egri érsek (1827-47)

A már 12 főre bővült közösség 1812-ben a zirci konvent perjelét, Dréta Antalt választotta meg pilis-pásztói apátnak, aki 1814-ben a zirci apáti széket is elfoglalhatta. Folytatta tovább a tatározást, de 1821-ben vihar rongálta meg az épületeket, 1827-ben pedig tűzvészben leégett a gimnázium, a rendház, a templom teteje a toronnyal, a haranggal együtt. A kárt 80 000 forintra tették. Villax Ferdinánd zirci apát a

³ Juan Cabello: u.o. 11.old.

gimnázium épületét 6000 forintért eladta 1828 januárjában Pyrker László egri érseknek – aki szintén ciszterci szerzetesként lett egri érsek –, hogy a helyreállítást fedezze. A hat termes, taneszközökkel, könyvtárral, ásványgyűjteménnyel rendelkező gimnázium a rendház nyugati szárnyában kapott helyet. Korábban itt laktak a tanárok. A konvent tagjainak az északi szárny első és második emeletét rendezték be. Az egy teremre és két szobára szorított apátsági rész utcai homlokzatának közepére az apátság címerét helyezték. 1836-ban a keleti szárnyon – a templom és az északi szárny között – vaskerítéssel zárták le a területet, s egy kertet alakítottak ki. A Széchenyi utca felett mintegy ötlábnyi magasságban lévő széles teraszt pedig négy sor akácfával beültették. A templom renoválása 1831-ra fejeződött be. A harangokat Eberhard Henrik öntötte Pesten. A tetőket palával fedték le. A felújítások értéke meghaladta a 100000 forintot.

Az iskola keleti szárnya az 1900-01-es építkezés előtt

Az 1806-ban megjelent Nova Ratio a gimnáziumot 4 grammatikai és 2 humanitás osztályból álló hatosztályú iskolává tette. A vallástan anyaga a katekizmus volt, amelyet a grammatikusoknak anyanyelven, a humanistáknak latinul adtak elő.

1824-től a megyéspüspök felügyelte a vizsgákat. Tankönyv nem lévén, a Bibliát használva tanítottak. A latin tanítására nagy hangsúlyt fektettek ugyan (gyakorlás, ismétlés, heti dolgozatok, sőt 1816-tól latin beszéd a szünetekben, 1820-tól az iskolán kívül, diárium – heti napló – készítése), de kevés eredménnyel. Ebben szerepe lehetett annak is, hogy Egerben már 1791-től – a rendkívüli tárgyként való tanítás elrendelése óta – „ingyen órákkal” tanították a magyar nyelvet. 1819-ben lett önálló tantárgy a magyar nyelv, s Rezutsek igazgató a mindennapokban fokozatosan növelte a magyar nyelven való beszéd és írás lehetőségeit (szentbeszéd, dolgozatok), sőt ő maga is a hivatalos levelezéseket magyarul kezdte írni. Az 1842-43-as tanévben már magyarul folyt a tanítás, amit a törvény csak a 44-45-ös tanévtől rendelt el. (Moncskó Tamás tanuló a tanításból semmit nem értett, a főigazgatónál feljeleníti a tanári kart.) A történelmet diktálás útján tanulták a diákok, a számtan- és geometriánál a gyakorlatiasságot igyekeztek előtérbe helyezni. Tanultak még földrajzot, helyes- és szépírást, az énektanulásban pedig az egyházi énekeket.

A rendtartás szerint napi 4 óra előadás volt, délelőtt 8-10, ill. délután 2-4 között. A kegyúr névnapja szünnap volt, a helytartótanács tiltotta az igazgatók és a tanárok névnapjának muzsikás megünneplését, de gyakorlat volt az igazgató köszöntése rövid színjáték bemutatásával. A nemzeti iskola elvégzése után lehetett a gimnáziumba jelentkezni. A tanév elejét három napon keresztül harangozással jelezték, Veni Sanctét tartottak. A szegényebb sorsú diákok kivételével egy forintnyi familiáció-pénzt kellett fizetni, melynek fele a felügyelőké lett, a másik feléből fát, krétát, spongyát vettek. A tanulók havonta és félévente vizsgáztak, mely alapján rangsort készítettek róluk, s amelyet a tanári kar 1848-ban eltörölni szeretett volna. A tanévet ünnepélyesen zárták, ahol a jó tanulók szerepeltek. A valláserkölcsei nevelésben a napi mise mellett volt reggeli és délutáni ima, előadások előtt elmondták a lorettói litániát, az első szünetekben pedig térdepelve az Úrangyalát. Külön ünnepelték Borgia Szent Ferencnek, Szent Katalinnak, Szent Bernátnak, Szent Alajosnak az ünnepét. Részt vettek minden ájtatosságon és a körmeneteken. A tanulók havonta gyóntak és áldoztak, a ministrálások rendjét szabályozták. A farsangi szentségimádás és a lelki napok háromnaposak voltak. A fegyelmezésben az volt a

szabály, hogy testi fenyítést csak az igazgató róhatott ki, a büntetéseket a bűnbánat jelére enyhítették. A fegyelmezésben a tanárok segítségére voltak a kurátorok. Szegény sorsú, de jó tanulók közül kerültek ki, feladatuk volt a fegyelem megtartása iskolában, az osztályban, sőt az iskolán kívül is. Dolguk volt tábla, a kréta, a spongea rendben tartása, ők írták fel a hiányzókat, és ellenőrizték a házi feladatok elkészítését. A pedellusok voltak az iskolaszolgák, akiknek esküt kellett tenniük, fizetésük évi 100 forint volt. Olykor a személyét többször sértegették (1805 febr. 24-én a Schnepthez címzett kocsmában Havas Ignác végzett jurista és nemes ifjú megtámadta, ütlegette, lámpáját összetörte, és a mizeriek templomáig üldözte.). A fegyelmi szabályzatot, mely lényegében a korábbival megegyezett, havonként is közzétették. Az iskolába negyedórával a tanítás előtt léphettek. Tilos volt az iskola előtti ácsorgás, a leckék hangos recitálása, a kavicsozás, a gombozás. A tanulók tanárikat köszöntsék, földött fővel az iskolában ne tartózkodjanak, a nagyobbak intéseit szívesen vegyék, a falakat ne firkálják! Az iskolán kívüli viselkedésben is tilos volt a dohányzás; télen a csúszkálás és a szánkózás, nyáron a fürdés; az omladozó várban, toronyban denevérre, a fára mászva galambra vadászni, azokkal üzletelni; gyümölcsösbe menni és éretlen gyümölcsöt enni, gallyakat letörni; kocsmaiba, tánctermebe menni; és színházba még szülőkkel sem volt szabad menni. Különösen nehéz volt a fegyelmet megtartani a reformkor éveiben, mivel a korteskedéstől, a tisztújításoktól, a politikai tüntetésektől és az ezekkel járó éjszakázásoktól kellett a diákok megoltalmazni. Az 1833-34-es és az 1839-40-es tanévre – mint a választási évekre – tizennégy-tizennégy fegyelmi tárgyalás esik. 1842-ben Pyrker érsek teszi szóvá a gimnáziumi ifjúság kocsmái kóborlásait és káromkodásait. 1846-ban a helytartótanács a gyűléseken való megjelenést kifogásolja. A büntetések sem változtak: a főben járó vétségekért (erkölcstelenségért, kicsapongásért, nagyobb lopásért) a vétkeket az intézetből kizárták. 1814-ben két diákot három pénteken összesen 30-30 vesszőcsapásra ítélték lopás miatt. 1831-ben a lopás értéke (12 000 Ft) és a tettes kora (19 év) miatt az ügyet a törvényszékre jelentették. A fegyelmi tárgyalásokról a kassai főigazgatónak is készítették jegyzőkönyveket.

Immáron az iskola igazgatóit az apát nevezhette ki. Így került sor előbb Marsalkó Konstantin kinevezésére (1806-17), aki 1815-ben 33 éves tanítói munkájáért királyi aranyérmet kapott. Zoffcsák Ödön (1817-29) után Rezutsek Antal következett, aki 24 évig irányította az iskolát (1829-53). Ezekben az évtizedekben az egri gimnázium tanári karának munkájáról elismeréssel szóltak a kassai főhatóság rendszeres vizsgálatairól készült jegyzőkönyvek (1803, 1805, 1807, 1814, 1817, 1834). A korszakban a tanárok sűrűn váltogatták egymást, tíz évnél hosszabb időt csak négyen töltöttek az intézményben: Horváth Nepomuk (1805-06, 1808-15, 1825-30), Petresics Lajos (1829-41), Szőke Jeromos (1819-22, 1826-34) és Fekete Fülöp (1826-50). Az elismerés jele volt az is, hogy tanárjelöltek vizsgázhattak Egerben, és hogy már 1810-ben Léva városa egri ciszterci tanárokból kívánta gimnáziumának tanári karát kiállítani. A tanulói létszám e korszakban négyszáz körül mozgott, a maximumot 1828-ban érte el 502 fővel.

1848. jún. 4-én zárták a tanévet, s a következőt nov. 5-én nyitották. A tanítás zavartalan volt. A tanári kar azon kérését, mely vívómester felvételét javasolja, az apát elutasította, ezért Minikus Vince, a költészeti osztály tanára – a helyi lövésztársaság tagja – önként vállalkozott arra, hogy a nagyobb tanulókat fegyverforgatásban és céllövésben gyakoroltatja. Az egri népfelkelőkkel december 19-én elment Kassa alá, s január 9-én tért vissza. Május 23-án feliratot vitt Debrecenbe. (Felelősségre vonásként háromévi megszigorított szerzetesi életmódra ítélték zirci tartózkodással.) Schmidt Ferdinánd koncionátor Szentháromság vasárnapján beszédet mondott a népnek. (Később felfüggesztették papi ténykedéséből, kiközösítették, és háromhavi szigorított szerzetesi életmódra ítélték, amit még egy évvel meg is toldottak. 1850. augusztus 6-a előtt azonban az elítéltek visszakapták szabadságukat.) 1849. március 1-3. között a konventnek 500 forintot és néhány hordó bort kellett adni a császáriak részére. Április 29-én az ifjúság megünnepelte a függetlenséget.

1849. nov. 4-én kezdődött a tanév, de a tanári karban jelentős változások történtek. Ekkor került a tantestületbe Szvorényi József, Mezner Rudolf dr., Horváth Rudolf, Schill Atanáz. A dec. 2-án – Ferenc József egyéves uralkodására – tartott hálaadó szentmisén a kirendelt diákság nem tartotta meg a kellő rendet, az esti zenés

mulatságra érkezőket kétértelmű szavakkal illették, a kocsikat megdobálták. Az ifjúság az utcán vonuló katonákat gúnyos nevetéssel illette. A diákok közül a volt honvédeket a katonai bizottságok besorozták a császári hadseregbe. Ihász György előszállási lelkészként mondott beszédeiért 1850/51-es tanévben büntetésként került Egerbe, de itt is németellenes beszédet mondott, amiért megfeddték, mire ő az év végén kilépett a rendből, és egyházmegyei pap lett.